

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jiřího Zemánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelů **1) J. B., 2) J. Č., 3) J. L., 4) R. L., 5) J. M., 6) F. M., 7) M. M., 8) E. O., 9) M. P., 10) J. R., 11) Z. T., 12) F. S., 13) N. A., 14) T. J. Z.**, právně zastoupených JUDr. Štěpánkou Mikovou, advokátkou se sídlem 110 00 Praha 1, 28. října 1001/3, proti usnesení Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, služby kriminální policie a vyšetřování ze dne 12. července 2013 č.j. KRPA-43249/TČ-2013-001193-DŠ, a proti usnesení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 ze dne 30. září 2013 č.j. 0 ZN 1423/2013-99, za účasti **Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, služby kriminální policie a vyšetřování a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1**, jako účastníků řízení,

t a k t o :

I. Usnesením Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, služby kriminální policie a vyšetřování ze dne 12. července 2013 č.j. KRPA-43249/TČ-2013-001193-DŠ, a usnesením Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 ze dne 30. září 2013 č.j. 0 ZN 1423/2013-99, bylo porušeno základní právo stěžovatelů na účinné vyšetřování vyplývající ze základních práv podle článku 8 odst. 1, článku 9a článku 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a článku 4 odst. 1 a 2 a článku 5 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, služby kriminální policie a vyšetřování ze dne 12. července 2013 č.j. KRPA-43249/TČ-2013-001193-DŠ, a usnesení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 ze dne 30. září 2013 č.j. 0 ZN 1423/2013-99, se r u š í .

O d ů v o d n ě n í

I.

1. Návrhem ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví označených usnesení Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, služby kriminální policie a vyšetřování (dále též jen

„policejní orgán“) a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1, neboť v nich spatřují zásah do svých ústavně zaručených základních práv a svobod.

2. Jak vyplývá z odůvodnění ústavní stížnosti a ze shromážděného spisového materiálu, byla napadeným rozhodnutím policejního orgánu dle § 159a odst. 1 trestního řádu odložena věc podezření ze spáchání trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1, 3 písm. b) trestního zákona spáchaného formou spolupachatelství podle § 9 odst. 2 trestního zákona, jehož se mohli dopustit Ing. D. M. jako předseda představenstva spol. Affumicata a.s. v období od září 2008 do 10. 4. 2009 se sídlem Praha 1, Senovážné náměstí 1463/5 a od 10. 4. 2009 do 19. 4. 2010 se sídlem v Praze 1, Na Příkopě 958/25, IČ 28432401 a J. M. jako obchodní ředitel společnosti Affumicata a. s. a dále jako zástupci společnosti Wood Servis Praha s. r. o. se sídlem Brno, Příkop 838/6, IČ 29223831 a L. D. jako zástupce spol. Wood Servis Praha s. r. o. v období let 2009 a 2010 v sídle společnosti Affumicata a. s. v Praze 1, Senovážné náměstí 1463/5, respektive Praha 1, Na Příkopě 958/25 a na dalších různých místech v České republice tím, že se zahraničními pracovníky původem z Vietnamu, Rumunska a Slovenska uzavírali smlouvy v písemné podobě na provádění lesních prací po celé České republice, ačkoliv věděli, že pracovníkům po vykonání předmětných prací nevyplatí dohodnutou mzdu v plné výši nebo vůbec, čímž je uvedli v omyl a tímto jednáním mohli celkem 66 poškozeným způsobit v celkovém součtu škodu ve výši 820.983,- Kč a 22.800 EUR.

3. Stěžovatelé jako oznamovatelé trestného činu proti citovanému usnesení policejního orgánu podali stížnost, která však byla v záhlaví označeným usnesením státní zástupkyně podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítnuta jako nedůvodná.

4. V odůvodnění ústavní stížnosti stěžovatelé zdůrazňují, že původně podali trestní oznámení pro podezření, že se stali obětí trestného činu obchodování s lidmi dle § 232a odst. 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a toliko alternativně jako poškození namítali, že se podnikatelé Ing. M. a M. svým jednáním dopustili trestného činu podvodu. Pro úplnost uvedli i jiné trestné činy, kterých se měli jmenovaní dopustit v jednočinném souběhu s trestným činem obchodování s lidmi. Společně se stěžovateli podalo trestní oznámení dalších několik desítek osob, cizích státních příslušníků. Stěžovatelé v odůvodnění svého návrhu podrobně popisují svou verzi skutkového děje, podle níž byli podezřelými podnikateli Ing. M. a M. zlákáni falešnými sliby a posléze drženi v nesnesitelných podmínkách na odlehlých místech v lese v České republice, kde museli pracovat 12 až 14 hodin denně sedm dní v týdnu, aniž jim kdy byla vyplácena mzda. Stěžovatelé v drastických detailech popisují, jak jim mělo být podezřelými vyhrožováno fyzickou likvidací, nebudou-li v práci pokračovat, a jak byli podezřelými soustavně ponižováni. Poukazují na to, že byli nuceni se u podezřelých zadlužit, čímž pak podezřelí odůvodňovali další setrvání stěžovatelů a dalších osob v podobném postavení v práci bez nároku na mzdu. Stěžovatelé dále zdůrazňují, že podezřelí podnikatelé zneužívali skutečnosti, že poškození zahraniční dělníci neměli zpravidla prostředky ani k tomu, aby se z místa výkonu práce v České republice vrátili do vlasti. Stěžovatelé obsáhle zdůrazňují, jaké mělo tvrzené vykořisťování a další zlé nakládání závažné dopady pro ně a jejich rodiny, jež po delší dobu zůstávaly bez prostředků, musely čelit exekucím atd. Poukazují i na tvrzené následky na zdraví jako důsledky zlého nakládání ze strany podvodných zaměstnavatelů v České republice.

5. Stěžovatelé v ústavní stížnosti dále popisují průběh prověřování trestních oznámení ze strany orgánů činných v trestním řízení. Poukazují na to, že svá oznámení s ohledem na závažnost podezření záměrně podali přímo Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze. Orgány činné v trestním řízení však zcela nesmyslně a v rozporu se zásadami trestního procesu trestní věc rozdělily podle jednotlivých právních kvalifikací učiněných zmocněnci oznamovatelů prověřovaného skutku.

6. Jak dále vyplývá z odůvodnění ústavní stížnosti a jejích příloh, dne 24. 3. 2011 Obvodní ředitelství policie Praha I, služba kriminální policie a vyšetřování, 3. oddělení hospodářské kriminality postoupilo podezření ze spáchání trestného činu obchodování s lidmi jako poznatek k dalšímu opatření na Policii České republiky, Útvar pro odhalování organizovaného zločinu, služba kriminální policie a vyšetřování, Odbor obchodu s lidmi a nelegální migrace (dále jen „ÚOOZ“). Dne 10. 6. 2011 Obvodní ředitelství policie Praha I, služba kriminální policie a vyšetřování, 3. oddělení hospodářské kriminality trestní věc dále rozdělilo a postoupilo dalším dvěma orgánům Policie České republiky: Krajskému ředitelství Policie Brno, Územní odbor Brno-město, služby kriminální policie a vyšetřování, oddělení hospodářské kriminality a Obvodnímu ředitelství Policie Praha IV, služby kriminální policie a vyšetřování, oddělení hospodářské kriminality.

7. V důsledku tohoto rozdělení se rozštěpila původně jedna trestní věc všech poškozených na dvě základní větve: prověřování skutku spáchaného vůči slovenským a rumunským poškozeným (prověřováno Obvodním ředitelstvím Policie Praha I) a prověřování skutku spáchaného vůči vietnamským poškozeným (prověřováno Obvodním ředitelstvím Policie Praha IV), Dále pak bylo samostatně prověřováno Obvodním ředitelstvím Policie Praha I a Krajským ředitelstvím Policie Brno, zda se podnikatelé Ing. M. a M. nedopustili trestného činu zkrácení daně nebo neodvedení daně.

8. ÚOOZ nicméně následně postoupil věc na Obvodní ředitelství Policie Praha IV s tím, že se jedná o podezření z trestného činu podvodu, nebezpečného vyhrožování a vydírání, s výslovným příkazem věc dále prověřit. ÚOOZ dále navrhl, aby trestní věc byla postoupena na Krajské ředitelství Policie České republiky hlavního města Prahy, a to z důvodu rozsáhlosti a závažnosti trestné činnosti.

9. Stěžovatelé poukazují na dle jejich názoru chaotický postup, kdy Krajské ředitelství Policie České republiky hlavního města Prahy dále trestní věc postoupilo na Obvodní ředitelství policie Praha IV s odůvodněním, že tento orgán policie je místně a věcně příslušný. Obvodní ředitelství policie Praha IV dne 16. ledna 2012 postoupilo tuto věc na Obvodní ředitelství policie Praha I s odůvodněním, že trestný čin podvodu se nestal na území Obvodního ředitelství policie Praha IV a že trestné činy vydírání a nebezpečného vyhrožování nebyly prokázány. Avšak ani Obvodní ředitelství policie Praha I neshledalo svou místní a věcnou příslušnost s odůvodněním, že v trestní věci podvodu vůči vietnamským dělníkům je příslušné Obvodní ředitelství policie Praha IV a místo spáchání trestných činů vydírání a nebezpečného vyhrožování (Most, Děčín, Ústí nad Labem, Železná Ruda, Zruč nad Sázavou) není ve služebním obvodu Obvodní ředitelství policie Praha I. Obvodní ředitelství policie Praha I tedy dne 22. února 2012 postoupilo trestní věc zpět na Obvodní ředitelství Policie Praha IV.

10. Obvodní ředitelství policie Praha I dne 28. listopadu 2011 uložilo „ad acta“ prověřování trestní věci podvodu vůči slovenským a rumunským poškozeným. Stěžovatelé proti tomuto opatření podali stížnost a dne 20. srpna 2012 jí bylo Obvodním státním zastupitelstvím pro Prahu 1 vyhověno. Státní zástupkyně nařídila policejnímu orgánu provést další prověřování a zahájit úkony trestního řízení. Dne 30. října 2012 byly následně zahájeny úkony trestního řízení. Stěžovatelé poukazují na to, že až do tohoto data byly veškeré úkony prováděny podle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Po roce prověřování dle trestního řádu, kdy dle stěžovatelů policejní orgán opět neprovedl téměř žádné úkony (relevantní úkony směřující k objasnění věci prý neprovedl žádné), byla trestní věc odložena dne 15. července 2013. Proti tomuto usnesení Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, SKPV ze dne 12. července 2013 č.j. KRPA-43249/TC- 2013-001193-DŠ a následnému usnesení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 ze dne 30. září 2013 č.j. 0 ZN 1423/2013 - 99 o zamítnutí stížnosti proti výše uvedenému usnesení policejního orgánu, podali stěžovatelé nynější ústavní stížnost.

11. Stěžovatelé poukazují zejména na strohé a paušální odůvodnění napadených rozhodnutí, jež přehlídí celou řadu dle jejich názoru zásadních skutkových okolností, které svědčí o tom, že se stali obětí závažné trestné činnosti. Stěžovatelé mají postup policie a státního zastupitelství za výraz svévole, kdy se dle jejich názoru uvedené orgány fakticky odmítly jejich podněty zabývat. Stěžovatelé jsou přesvědčeni, že z mezinárodních závazků pro Českou republiku vyplývá povinnost přijmout odpovídající a zejména účinná opatření pro ochranu obětí obchodování s lidmi. Dle názoru stěžovatelů lze i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) dovodit přímou povinnost státu efektivně vyšetřit a potrestat každé jednání spočívající v obchodu s lidmi, otroctví a nucených pracích. Státy jsou povinny zahájit vyšetřování z úřední povinnosti ihned, jakmile se o nebezpečí, že by mohlo jít o obchodování s lidmi, dozvědí. Stěžovatelé zdůrazňují netečnost českých orgánů v dané věci, přestože se jim dostalo četných upozornění mj. i ze strany orgánů Rumunska.

12. Stěžovatelé podrobně kritizují postup policie v uvedené věci. Zdůrazňují, že při podezření ze spáchání trestného činu obchodování s lidmi se musí posoudit tři skutečnosti, a sice na jedné straně samotné jednání podezřelých, dále užitě prostředky a konečně účel tohoto jednání: Jednání mnohdy spočívá ve vykonání skutků, které odtrženo od dalších složek působí jako činnost legální (např. najímání či zaměstnávání osob, jejich ubytování, přepravování atd.). Činnosti sloužící k dosažení účelu, tedy užitě prostředky, jsou obvykle samy o sobě způsobilé naplnit skutkovou podstatu některého trestného činu (např. podvod, ublížení na zdraví, vyhrožování atd.). Rozhodující však je posouzení účelu jednání. Je proto nezbytné, aby orgány činné v trestním řízení pohlížely na každý posuzovaný případ komplexně, jelikož jinak se může stát, že „přes stromy nevidí les,“ tedy postihnou pouze rovinu prostředků. V posuzovaném případě jsou dle stěžovatelů zřejmé účely dva, a to nucená práce a jiné formy vykořisťování, což dle stěžovatelů bylo policií i státním zastupitelstvím navzdory množství důkazů ignorováno.

13. Stěžovatelé citují početnou judikaturu ESLP. Zejména citují rozhodnutí *Siliadin proti Francii*, v němž ESLP uvedl, že při výkladu čl. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) je nutno přihlídnout k úmluvám Mezinárodní organizace práce (dále jen „MOP“). Úmluva MOP č. 29 o nucené nebo povinné práci (č. 506/1990 Sb.) definuje nucenou práci jako „každou práci nebo službu, která se na

kerékoli osobě vymáhá pod pohrůzkou jakéhokoli trestu a ke které se řečená osoba nenabídla dobrovolně“ (čl. 2 odst. 1). Stěžovatelé dále argumentují dikcí rozhodnutí *C. N. a V. proti Francii*, kde ESLP uvedl, že pod „hrozbou trestu“ je třeba rozumět nikoli pouze násilí či výhrůžky smrti, ale též např. udání úřadům v případě, že je pracovník v zemi nelegálně, anebo zostuzení v rámci komunity, vymáhání dluhů, které během práce pracovníkovi u zaměstnavatele vznikly, nebo vyhrožování odebráním dokladů. V témže rozhodnutí se ESLP vyjádřil též k „dobrovolnosti práce“, když uvedl, že je vždy nutné zvážit povahu souhlasu poškozeného, zejména jeho formu, vnější a nepřímé tlaky a možnost svůj souhlas svobodně vzít zpět, přičemž výslovně uvedl, že „původní souhlas, který byl získán podvodem či zneužitím důvěry, je bezvýznamný“.

14. Stěžovatelé mají za to, že nečinností, resp. svévolným postupem orgánů činných v trestním řízení rovněž došlo k porušení práva na rovnost v důstojnosti i v právech dle článku 1 věty první Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), práva na ochranu osobní svobody dle článku 8 odst. 1 Listiny, práva nebýt podroben nuceným pracím dle článku 9 odst. 1 Listiny, práva zachovávat lidskou důstojnost dle článku 10 odst. 1 Listiny a práva zaměstnanců na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky dle článku 28 Listiny.

II

15. Podle § 42 odst. 3 zákona o Ústavním soudu vyzval Ústavní soud k vyjádření Policii České republiky, Obvodní ředitelství policie Praha I, služby kriminální policie a vyšetřování a Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 1 jako účastníky řízení. Vyjádření těchto orgánů byla stručná a obsahovala v zásadě toliko rekapitulaci dosavadního řízení a napadených rozhodnutí, případně bezprostřední odkaz na jejich obsah. Ústavní soud přesto zaslal uvedená vyjádření stěžovatelům k replice, v jejímž rámci stěžovatelé dále rozvíjeli svou skutkovou a právní argumentaci a popisovali následky trestné činnosti, jejíž obětí se měli stát.

16. K posouzení ústavní stížnosti si Ústavní soud dále vyžádal spis vedený u Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 č. j. 0 ZN 1423/2013-99. Rovněž si vyžádal spisový materiál vedený ÚOOZ, Odbor obchodu s lidmi a nelegální migrace č.j. UOOZ-2244/ČJ-2010-30.

III

17. Ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní soud připomíná, že není součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy České republiky – dále jen „Ústava“), nýbrž zvláštním soudním orgánem ochrany ústavnosti podle čl. 83 Ústavy. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavnosti, tj. zda v řízení nebyly porušeny ústavními předpisy chráněná práva a svobody účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

19. Ústavní soud se ve své rozhodovací praxi stavěl vždy zdrženlivě k návrhům oznamovatelů trestných činů, kteří cestou individuální ústavní stížnosti usilují o kasaci rozhodnutí policejního orgánu o odložení věci. Vychází se totiž z předpokladu, že základní právo oznamovatele na spravedlivý proces nemůže být v dané situaci dotčeno.

Jak uvádějí četná usnesení Ústavního soudu (viz např. sp. zn. III. ÚS 2064/10 ze dne 12. 8. 2010), ve fázi tzv. prověřování dle § 158 až 159b trestního řádu dosud není dán trestněprocesní vztah s konkrétním obviněným, který je nezbytným předpokladem toho, aby se poškozený vůbec mohl domáhat svých nároků v adhezním řízení dle § 43 odst. 3 trestního řádu. Není dosud dán ani vyšší stupeň pravděpodobnosti, že vůbec byl spáchán trestný čin, jímž mělo být poškozenému ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální či jiná újma ve smyslu § 43 odst. 1 věta první trestního řádu.

20. Ústavní soud setrvává na doktríně, že trestní řízení představuje toliko vztah mezi pachatelem a státem, tedy že ústavně není zaručeno právo třetí osoby (oznamovatele, poškozeného), aby jiná osoba byla stíhána a odsouzena. Nelze však zároveň pominout, že je jednoznačnou povinností státu zajistit ochranu základních práv, zejména práv zaručených Listinou a Úmluvou, a to i prostřednictvím efektivního trestního řízení, resp. že v určitých situacích lze hovořit o účinné ochraně (obětí) pouze prostřednictvím trestního práva. Selhání státu v této povinnosti může v návaznosti na judikaturu ESLP podle okolností představovat typicky porušení příslušných článků Úmluvy, chránících jednotlivá základní práva (v projednávané věci připadá v úvahu článek 4 odst. 1 a 2 a článek 5 odst. 1, případně článek 8 Úmluvy). Ústavní soud současně zdůrazňuje, že požadavek účinného vyšetřování je „pouze“ procesní povinností tzv. náležité péče a nikoliv povinností ve vztahu k jeho výsledku. Účinné vyšetřování tak negarantuje žádný konkrétní výsledek, ale pouze řádnost postupu daného orgánu.

21. V případě svévolného postupu orgánu veřejné moci lze vždy uvažovat o kasaci napadeného rozhodnutí Ústavním soudem s odkazem na obecnou maximu zákonosti dle článku 2 odst. 3 Ústavy a článku 2 odst. 2 Listiny, případně konstatování porušení práva na spravedlivý proces dle článku 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud je ovšem vždy vázán zásadou sebeomezení, jež se právě ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení v raných fázích trestního řízení musí projevit obzvláště důrazně. Bylo by zcela v rozporu s účelem ústavní stížnosti, pokud by se Ústavní soud měl stát třetí instancí v případech tzv. odložených trestních oznámení v bagatelních věcech.

22. Ústavní soud bral výše uvedené zásady pečlivě v úvahu, když zkoumal, zda má v projednávané věci využít své kasační pravomoci. K jednoznačnému závěru, že napadená rozhodnutí nemohou obstát v ústavněprávním přezkumu, dospěl Ústavní soud až poté, co shledal, že v daném konkrétním případě nelze upřednostnit zásadu sebeomezení Ústavního soudu vůči orgánům činným v trestním řízení. Zdrženlivost Ústavního soudu by zde nebyla proporcionální vzhledem k mimořádnému významu chráněných zájmů, ba i vzhledem k vysokému počtu osob, jimž měla být ze strany orgánů státu poskytnuta ochrana. Ústavní soud nabyl přesvědčení, že nesprávný postup policejního orgánu a státního zastupitelství zde ve svých důsledcích mohl kolidovat s mezinárodními závazky České republiky (čl. 1 odst. 2 Ústavy), jež se týkají účinné ochrany před hrubým pošlapáváním lidské svobody a důstojnosti, k němuž mohlo docházet dlouhodobě a ve větším měřítku u celých skupin osob. Ústavní soud má za neúnosné, aby prověřování podezření, že ze strany skupiny podnikatelů docházelo na území České republiky po delší dobu k systematickému porušování základních práv řady zahraničních pracovníků, skončilo jen velmi paušálně odůvodněným odložením věci, aniž by se příslušné orgány byť i jen letmo zabývaly podstatou podezření.

23. Ústavní soud zde *mutatis mutandis* vychází ze své předchozí judikatury, v níž již recipoval doktrínu ESLP, pokud jde o pozitivní povinnosti státu ve vztahu k právu na

život (srov. zejména usnesení ze dne 29. 10. 2013 sp. zn. I. ÚS 2886/13 a nálezy ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14). Ústavní soud má v souladu s argumentací stěžovatelů za to, že i v případech závažných trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti, a zejména, jde-li o nejrůznější typy závažného jednání, blížícího se užití jiného k otroctví, nevolnictví, nuceným pracím nebo jiným formám vykořisťování, je třeba přezkoumat, zda orgány činné v trestním řízení provedly účinné vyšetřování. Z požadavků (vyjádřených např. v rozsudku ve věci *Isayeva, Yusupova a Bazayeva proti Rusku* ze dne 24. 2. 2005 č. 57947/00, § 209-213) postrádá Ústavní soud v projednávané věci zejména rys důkladnosti a dostatečnosti prověřování. V projednávané věci nelze přehlížet ani významné závazky, plynoucí v době vydání napadených rozhodnutí pro Českou republiku z práva Evropské unie, zejména ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV. Uvedená směrnice ve své preambuli mimo jiné stanoví: „*Obchodování s lidmi je závažný trestný čin, který je často páchan v rámci organizované trestné činnosti, představuje hrubé porušení základních práv a je výslovně zakázán Listinou základních práv Evropské unie. Prevence obchodování s lidmi a boj proti němu jsou pro Unii i její členské státy prioritou.*“ (odst. 1); „*Hlavními cíli směrnice jsou důslednější prevence a trestní stíhání případů obchodování s lidmi a ochrana práv obětí. Tato směrnice rovněž zohledňuje souvislosti různých forem obchodování s lidmi a má za cíl zajistit, aby byla každá z těchto forem potírána prostřednictvím co nejúčinnějších opatření.*“ (odst. 7); „*Tato směrnice dodržuje základní práva a ctí zásady uznávané zejména Listinou základních práv Evropské unie, především lidskou důstojnost, zákaz otroctví, nucené práce a obchodování s lidmi, zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu, práva dítěte, právo na svobodu a bezpečnost, svobodu projevu a informací, ochranu osobních údajů, účinnou právní ochranu a spravedlivý proces a zásady zákonnosti a přiměřenosti trestných činů a trestů. Cílem této směrnice je zejména zajistit plné dodržování těchto práv a zásad a v souladu s nimi musí být provedena.*“ (odst. 33). V souladu s tím směrnice obsahuje opatření „*v zájmu zajištění úspěšného vyšetřování a stíhání trestných činů obchodování s lidmi*“ (odst. 15). Závazky, které pro stát v této oblasti vyplývají z mezinárodního práva, byly v nedávné době aktuálně rozšířeny, když pro Českou republiku vstoupily v platnost Úmluva Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (č. 75/2013 Sb. m. s.) a Protokol o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, který doplňuje uvedenou úmluvu (č. 18/2015 Sb. m. s.).

24. Ústavní soud poukazuje rovněž na svůj nálezy ze dne 12. 8. 2014 sp. zn. I. ÚS 3196/12, v němž uvedl: „*Na postup orgánů činných v trestním řízení je tak třeba klást různé nároky podle závažnosti daného zásahu do práv a svobod poškozeného, respektive vůči němu spáchaného trestného činu. V případě zásahů méně závažných, kterým bude v rovině obecného práva zpravidla odpovídat kategorie "pouhých" přečinů (ve smyslu § 14 odst. 2 trestního zákoníku) by zásah Ústavního soudu byl možný jen ve zcela mimořádných situacích, totiž u extrémních případů flagrantních pochybení s intenzivními přetrvávajícími následky pro poškozeného. V těchto souvislostech je zároveň na místě přihlížet k tomu, zda poškozený má možnost podání občanskoprávní žaloby vůči domnělým pachatelům, která by měla reálnou šanci na úspěch vedoucí k ochraně jeho práv. Pokud tomu tak je, bude zásah Ústavního soudu možný jen ve zcela mimořádných situacích i u závažnějších trestných činů, byť zároveň třeba doplnit, že nikoliv u některých trestných činů nejzávažnějších (v rovině obecného práva zpravidla odpovídajících kategorií zvláště závažných zločinů), u kterých by byla jejich*

závažnost natolik vysoká, že by se jejich řešení toliko prostředky civilního práva, byť by byly k dispozici, jevilo hrubě nedostatečné. (...) Konečně třeba dodat, že i když se nebude jednat o případ, kdy by ve smyslu výše uvedeného byl zásah Ústavního soudu možný jen zcela mimořádně, stále samozřejmě platí, že k němu Ústavní soud může přistoupit, s přihlédnutím k ustáleně judikované zásadě zdrženlivosti v rozhodování Ústavního soudu, jen při existenci velmi závažných pochybení, porušujících ústavně zaručená práva příslušného stěžovatele.“ Takto vymezené podmínky pro zásah Ústavního soudu má Ústavní soud v nyní rozhodované věci za splněné. Trestný čin obchodování s lidmi (§ 232a trestního zákona, resp. § 168 trestního zákoníku), zejména je-li páčán za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo lsti anebo při zneužití omylu, tísně nebo závislosti poškozeného za účelem jeho užití k otroctví nebo nevolnictví, nebo k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, představuje mimořádně závažný zásah do základních práv na osobní svobodu a osobní bezpečnost, zákazu držení v otroctví nebo nevolnictví a podrobení nuceným pracím nebo službám a na zachování lidské důstojnosti, zaručených v čl. 8 odst. 1, čl. 9 a čl. 10 odst. 1 Listiny a v čl. 4 odst. 1 a 2, čl. 5 odst. 1 Úmluvy, jakož i v řadě dalších mezinárodních smluv. Závažnost a nebezpečnost tohoto zásahu zvyšují pak zejména takové okolnosti jako je spáchání takového činu v organizované slupině či v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch či prospěch velkého rozsahu. Obdobně to platí i pro trestné činy vydírání (§ 235 trestního zákona, resp. § 175 trestního zákoníku), útisku (§ 237 trestního zákona, § 177 trestního zákoníku) a nebezpečného vyhrožování (§ 353 trestního zákoníku). Uvedená ústavně zaručená práva přitom patří – stejně jako právo na život – k základním lidským právům (hlava druhá, oddíl první Listiny) náležejícím každému člověku bez ohledu na státní občanství (čl. 42 odst. 2 Listiny).

25. Dle názoru Ústavního soudu byl policejní orgán a státní zástupce vázán zásadou legality a zásadami ovládajícími dokazování v trestním řízení, včetně zásady vyhledávací a zásady materiální pravdy. Bylo v rozporu s těmito zásadami, pokud se uvedené orgány z úřední povinnosti nesnažily blíže prověřit podezření, že došlo ke spáchání závažných trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti, ať se již jedná o zločin obchodování s lidmi nebo vydírání, útisku či nebezpečného vyhrožování. Znamky libovůle spatřuje Ústavní soud již v tom, že se příslušné orgány zaměřily toliko na otázku, zda je ve skutku případně třeba spatřovat trestný čin podvodu, zatímco závažnější právní kvalifikaci ze svých úvah *a priori* vyloučily. Stalo se tak za situace, kdy podezření, že se ve věci může jednat o případ závažné organizované kriminality ve smyslu § 232a trestního zákona, resp. § 168 trestního zákoníku, vyplývalo z výpovědi, resp. podaných vysvětlení několika desítek osob. Dle názoru Ústavního soudu bylo v rozporu se zákazem libovůle při výkonu veřejné moci, pokud policejní orgán a státní zástupce se fakticky odmítli vypořádat s námitkami oznamovatelů, kteří se jako poškození domáhali ochrany proti závažné trestné činnosti zasahující jejich základní lidská práva a důstojnost.

26. Povinnosti zabývat se prověřovaným skutkem ve všech jeho aspektech a vtělit svá zjištění do odůvodnění svých rozhodnutí nemohla účastníky zbavit ani skutečnost, že jim věc byla předána specializovaným orgánem ÚOOZ, jenž sám podezření ze spáchání trestného činu obchodování s lidmi neshledal. Aniž by chtěl sám věc po stránce trestněprávní závazně hodnotit, musí se Ústavní soud ztotožnit s námitkou stěžovatelů, že neobstojí názor ÚOOZ, podle nějž právní kvalifikaci dle § 168 trestního zákoníku lze vyloučit, pakliže poškození „vždy mohli z práce odejít“. Tento výklad dle názoru Ústavního soudu neodpovídá smyslu a účelu citovaného ustanovení, výchozím

mezinárodním závazkům ani kriminologickým poznatkům o uvedeném typu trestné činnosti (srov. např. rozsudek ESLP ve věci *Rantsev proti Kypru a Rusku*, stížnost č. 25965/04, ze dne 10. 5. 2010). Je nepochybné, že právě v případech naplňujících skutkovou podstatu trestného činu obchodování s lidmi bývá faktická možnost jeho oběti odejít z místa výkonu práce jen iluzorní, neboť je na ni vyvíjen tlak jinak než bezprostředním dohledem a přímým násilím (cestou zadlužení, výhrůžek, již samotným akceptováním situace, kdy poškození nemohou pro nedostatek prostředků odcestovat). Přesto nelze přehlédnout, že ÚOOZ jako specializovaný orgán (na rozdíl od orgánu Obvodního ředitelství policie Praha I) provedl ve věci výslechy desítek svědků a poškozených a shromáždil rozsáhlý spisový materiál (spis čítající kolem 2000 stran). Ve svém vyhodnocení spisového materiálu ÚOOZ vyslovil podezření, že i přes nejednoznačný závěr ohledně naplnění znaků trestného činu dle § 232a trestního zákona, mohlo dojít ke spáchání trestných činů podvodu, vydírání a nebezpečného vyhrožování. Poslední dvě právní kvalifikace v napadených rozhodnutích nejsou vůbec vyvráceny a výsledky šetření provedených ÚOOZ nejsou v argumentaci účastníků nijak zohledněny. Vcelku přílehlavá je námitka stěžovatelů, kteří poukazují na skutečnost, že celá skutková a právní argumentace policie je obsažena v jediném stručném odstavci (po ryze pozitivistickém konstatování obsahu některých důkazů) a naprosto neodpovídá pozornosti, kterou věci prve věnoval specializovaný orgán (ÚOOZ), jež mimo jiné navázal i spolupráci s orgány policie v Rumunsku, kde jsou podezření proti podnikatelům Ing. M. a M. rovněž prověřována.

27. Ústavní soud musí dát zapravdu stěžovatelům, jestliže tvrdí, že účastníci jako orgány činné v trestním řízení se postupem navrhaným ÚOOZ neřídili a s výsledky jeho šetření se vypořádali nanejvýš formalisticky. Ústavní soud konstatuje, že samo odůvodnění napadeného usnesení policejního orgánu působí povrchně a nekonzistentně, kdy prakticky jen konstatuje obsah výpovědí podnikatelů M. a M., aniž by však tyto důkazy jakkoli hodnotilo, a to zejména v kontextu podezření z trestných činů proti svobodě. Tak policejní orgán postupoval i přesto, že samy výpovědi obsahují indicie, jež vlastně vznesená podezření, pokud jde o trestný čin dle nyní platného § 168 trestního zákoníku potvrzují. Lze poukázat namátkou jen na ta místa výpovědí, kde podezřelí sami potvrzují, že dělníkům nevyplatili žádnou mzdu, neboť jejich výdělek prý nepostačoval na úhrady záloh a ubytování. Takovýto postup naznačuje typický *modus operandi* pachatelů trestného činu dle § 168 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku (dříve srov. příslušná ustanovení § 232a trestního zákona). Ústavní soud zde má z hledisek trestněprávních za to, že policejní orgán byl povinen prověřit zejména oznamovatelé, resp. stěžovateli namítaný stav tísně, kdy byli k setrvání v práci za neúnosných podmínek fakticky nuceni tím, že neměli prostředky na cestu domů a podezřelí podnikatelé navíc znali, resp. mohli znát jejich špatnou ekonomickou situaci. Kromě toho, že napadené usnesení prakticky vůbec nezohledňuje výslechy poškozených, resp. oznamovatelů, nabízí se otázka, proč policejní orgán ve svých skutkových zjištěních nezohlednil např. obsah výpovědí členů představenstva společnosti *Affumicata a.s.*, kteří sami otevřeně přiznali, že jsou „nastrčenými“ osobami. Totéž platí pro další zjištění, jež se týkala podezřelých podnikatelských aktivit této společnosti, včetně souběžně probíhajícího řízení proti Ing. M. a spol. pro podezření ze spáchání trestného činu poškozování věřitele dle § 222 odst. 1 písm. a), odst. 3 trestního zákoníku. Všechna tato zjištění byla jako indicie relevantní pro úvahy o celkovém kontextu a provázanosti jednání podezřelých M. a M., jež mohla eventuálně být posouzena jako jediný skutek s rysy pokračování či trvajících trestného činu. Konečně má Ústavní soud závažné výhrady i k tomu, jakým způsobem se policejní

orgán vypořádal se zprávami inspektorátu práce, jež jsou založeny ve spisovém materiálu. Ústavní soud připomíná, že jde-li o otázku viny trestným činem, nemůže orgán činný v trestním řízení toliko bez dalšího hodnocení či ověření konstatovat zjištění jiných orgánů veřejné moci. To platí i pro oblast kontroly dodržování pracovněprávních předpisů, jež provádějí inspektoráty práce. Nelze přehlédnout, že v činnosti těchto orgánů se neuplatňují kriminalistické principy ani vyhledávací zásada v trestněprocesním smyslu.

28. Obdobně Ústavní soud považuje za nedostatečný a ryze formální způsob, jímž se s argumentací stěžovatelů vypořádala státní zástupkyně v napadeném usnesení o stížnosti oznamovatelů proti rozhodnutí policejního orgánu o odložení věci. Státní zástupkyně zde vlastně jen konstatuje námitky stěžovatelů, a aniž s nimi konkrétněji polemizuje, drží se vlastní argumentační linie, omezující se toliko na prokazatelnost podvodného úmyslu při uzavírání smluv se zahraničními dělníky. Ústavní soud přitom sdílí výhrady stěžovatelů, kteří velmi přiléhavě odmítají nesmyslný a věci neadekvátní výklad státní zástupkyně o tom, že vlastně sami poškození nesli vinu na vzniklé situaci, neboť někteří „bez dalšího, v nezjištěné kvalitě, vykonávali lesní práce, aniž by pracovní vztah a finanční odměnu měli řádně písemně stvrzeny, a aniž by se zajímali o to, zda mají potřebná pracovní povolení“. Takovýto přístup orgánu veřejné žaloby je v případě podezření ze systematického vykořisťování zahraničních dělníků (ať již mohlo naplnit kteroukoli trestněprávní kvalifikaci) skutečně kuriozní. Argumentace státní zástupkyně je vůbec zatížena až zaslepenou snahou posuzovat celou věc důsledně jako otázku podezření z takřka bagatelního majetkového deliktu. Kontext vykořisťování, podezření ze zavražďování, omezení osobní svobody poškozených, kteří nemohli z místa výkonu práce bez vyplacené mzdy fakticky odcestovat a kteří měli být pokračování v práci za zcela neúnosných podmínek nuceni směsí výhrůzek, podvodů a manipulace, se z úvah státní zástupkyně v napadeném rozhodnutí zcela vytrácí.

29. Ústavní soud považuje na tomto místě za důležité zdůraznit, že zásadu subsidiarity trestní represe dle § 12 odst. 2 trestního zákoníku nelze v žádném případě chápat tak, že by umožňovala orgánům činným v trestním řízení přehlížet jakoukoli trestnou činnost, jež má rovněž svůj soukromoprávní rozměr a připadá v úvahu, že se oběti trestné činnosti budou domáhat náhrady škody nebo jiných plnění cestou civilního procesu. V případech obchodování s lidmi a jiných forem kriminálního vykořisťování pracovníků je třeba navíc přihlídnout k tomu, že ekonomická a sociální situace poškozeným zpravidla neumožňuje, aby se efektivně domáhali ochrany v civilním řízení. Tuto skutečnost ostatně zohledňuje i nyní platný zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, jenž mimo jiné označuje oběti obchodování s lidmi dle § 168 trestního zákoníku za zvláště zranitelné oběti [srov. § 2 odst. 4 písm. c) cit. zákona]. Ústavní soud má za potřebné akceptovat tezi, že v případech obchodování s lidmi a jiných velmi závažných trestných činů, jež se dotýkají řady základních práv, může být pro oběti příliš obtížné ba fakticky nemožné domoci se svých práv v občanském soudním řízení bez předchozího trestního řízení.

30. Ústavní soud souhlasí s argumentací stěžovatelů i co se týče jejich dílčích námitek ohledně procesního postupu při prověřování trestních oznámení jako celku. Neodpovídalo rozsahu, povaze a závažnosti projednávaných podezření, byla-li věc zcela neorganicky roztržena mezi několik policejních orgánů, dokonce v rámci různých krajských ředitelství Policie České republiky. Při prověřování věci bylo na místě zohlednit samotný ráz obchodování s lidmi, jež jako trestný čin zpravidla zahrnuje celý

provázaný agregát nejrůznějších jednání podvodného, násilného i vyděračského rázu i jednání, jež sama o sobě se jeví jako beztrestná. Ústavní soud je toho názoru, že tímto postupem bylo znemožněno efektivní vyšetření trestné činnosti, jež mohla zasáhnout desítky cizích státních občanů v oblasti jejich základních práv; navíc je dáno podezření, že probíhala dlouhodobě. Ústavní soud považuje za této situace především za zcela neakceptovatelné, aby výpovědi tak vysokého počtu poškozených osob nenašly žádný odraz ve výsledných rozhodnutích policejního orgánu a státního zastupitelství. Závěrem Ústavní soud rovněž poznamenává, že prověřování věci i v důsledku uvedeného nekonceptního přístupu orgánů moci výkonné trpělo značnými průtahy, jimž posléze neodpovídá dosavadní míra objasňenosti věci.

31. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným usnesením Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha I, služby kriminální policie a vyšetřování ze dne 12. července 2013 č.j. KRPA-43249/TČ-2013-001193-DŠ, a usnesením Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 ze dne 30. září 2013, č.j. OZN 1423/2013-99 došlo k porušení práva stěžovatelů na účinné vyšetřování vyplývající ze základních práv podle článku 8 odst. 1, článku 9a článku 10 odst. 1 Listiny, jakož i článku 4 odst. 1 a 2 a článku 5 odst. 1 Úmluvy.

32. Ústavní soud proto návrhu stěžovatelů vyhověl a dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

P o u č e n í : Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 16. prosince 2015

Radovan Suchánek
předseda senátu